

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՆԻԿ ԹԵՐԹ, կիսամսեայ նկարագրող հանգէս, հոկտեմբեր—
Այս նոր պարբերական հրատարակութեան նպատակը հետեւեալ կերպով է բնորոշում նրա հրատարակիչ-խմբագիր ԲԺ. Վ. Արծրունին. «Մեր թերթին նպատակն է տալ ժողովրդին դիւրամատչելի ձևով այն գիտելիքները, որոնք անհրաժեշտ են ամեն մէկին իր առողջութիւնը պահպանելու համար: Նա պէտք է արծարծի ժողովրդի բոլոր խտւերի մէջ գիտութեան մշակութիւնը ու անհրաժեշտ դարձած ճշմարտութիւնները առողջապահութեան ու բժշկութեան վերաբերեալ նա ձգտելու է ներշնչել ժողովրդին լուրջ հայեացքներ արգի առողջապահական պահանջներին մասին և այդպիսով պարթեցնել նրա մէջ ինքնապահպանութեան փրկարար գաղափարները»:

Առաջին երկու տետրակներին մէջ լոյս տեսած յօդուածներէց երկուսն է, որ թերթի գլխաւոր աշխատակիցը լինելու է ինքը խմբագիրը, որի ժողովրդականացնողական շնորհքի մասին առիթ է ունեցել մի քանի անգամ յիշել մեր ամսագիրը, էլ չենք տեսնում, որ մեր ընթերցողներին ևս ծանօթ է յարգելի ԲԺՂԻ այդ տաղանդը՝ «Մուրճ»-ում լոյս տեսած նրա յօդուածներէց: Չենք կարող չ'արտայայտել մեր համակրանքը նրա նոր ձեռնարկութեան առիթով, որին կատարեալ աջողութիւն ենք ցանկանում:

ԱՆԱՀԻՏ-ն իր վերջին համարում շարունակում է Յարութիւն Սվաճեանի մասին ուսումնասիրութիւնը:

Նոյն համարում տպուած է վերջերս Հոռմի մեծ միտինգում ի նպաստ հայերի արտասանած՝ կոմս Անջելօ դը-Գուբերնատիւրի մի զեղեցիկ ճառի թարգմանութիւնը:

Պ. Չոպանեանը վերջերս հրատարակել էր իր Ֆրանսերէն թարգմանած «Հայ ժողովրդական երգեր»-ը: Այդ առիթով Փրանսիական թերթերը, Փրանսիայի զրական և քաղաքական գործիչներէց շատերը մեծ համակրանքով խօսեցին հայ բանաստեղծութեան, հայ ժողովրդական ստեղծագործող ոյժի մասին: Պ. Չոպանեանն այդ գրքի առիթով նամակներ ու շնորհատրական երկտողեր է ստացել ժողովրդական ստեղծագործող Վլադիմիր Մալախովից, Միլլերանից, կոմս Ալբեր Վանդալից, Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահի որդի Պոլ Լուրէից և այլ յայտնի մարդկանցէց:

Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ քաղաքավարի Ֆրանսիացին այլ կերպ չէր էլ վարուիլ, երբ իրան նուէր են ուղարկում այդպիսի գրքեր: Սոսկ քաղաքավարական արտայայտութիւններին չը պէտք է չափազանց մեծ կարեւորութիւն տալ, մանաւանդ ունկնամ գարձանի...

ՀԱՆՏԵՍ ԱՄԾՈՐԵԱՅ, հոկտեմբեր—

«Ակնարկ մը լեհահայոց վրայ» յօդուածից իմանում ենք, որ Անի քաղաքի յունաց ձեռքը անցնելուց և Բագրատունեաց անկումից ետքը հայերը խնդրած են Թէոդորոս դքսից գնալ բնակուել Լեհաստանում: 1062 թականներին Թէոդորոս դուքսը հրաւիրում է հայերին, որ «գնան իրան օգնութեան, և նա կը տայ նրանց ազատութիւն»: Անիի ևս մեծ գաղթականութիւն է դուրս գալիս Անիի շրջակայքից 1161 թականին, և Դրիմից՝ 1475 թ.: Ընդհին այդ գաղթականների՝ Լեհաստանում հայերի թիւը հասել էր 40 հազարի: Երկրագործութեան և վաճառականութեան շնորհիւ կարճ միջոցում լեհահայերը հարստացան և ազդեցիկ դիւր ձեռք բերին Լեհաստանում, շինեցին եկեղեցիներ, եպիսկոպոսարաններ, դպրոցներ, վանքեր և կուսանոցներ: Նրանց բնակավայրերն եղան գլխաւորապէս Լէոպոլս, Ստանիսլաւ, Լիւսցա, Տէրէժան, Դլամիսլց, Սնէպոլին, Հոռոտէնքա, Զամոսցա, Դուլից, Եաղովցա, Լուցկա, Զուանդա, Կամենց, Մոհիւով, Ռաշուով և Պալթա: Լեհահայերը իրանց հաւատարմութեան համար ստացան առանձնաշնորհումներ, որոնցից ամենանշանաւորը Կազիմիր Մեծի կողմից 1356-ին շնորհած դատաւորական իրաւունքն էր, կատարեալ ինքնավարական հիմքերով: Այդ իրաւունքը խափանուեցաւ, երբ Լեհաստան 1799-ին երեք տէրութեանց մէջ բաժանուեցաւ: Յօդուածը վիճանում է հետեւալ տխուր եզրակացութեամբ.

«Բայց դժբախտաբար այսօր շատ նկուն վիճակի մէջ են (լեհահայերը) վասնզի հետզհետէ իրենց հայրենի լեզուն կորսնցնելու վրայ են, և շատ քիչ տեղ այժմ հայ բարաբը կը հնչէ: Եւ ի ներկայիս գահազանք քաղաքաց հայ եկեղեցիներուն ոմանց մէջ լեհ կամ լատին քահանայք կը պաշտօնավարեն և ոմանք այլ օտարաց ձեռքը անցած են, որով իրաւամբ կը վախցուի որ հայութեան այս հատուածը շատ մօտ ապագայի մէջ կորստեան անել անդունդը գլորի»...

ԲԱԶՄԵՎԷՊ, հոկտեմբեր.— Իտալահայ բանաստեղծուհի Վիկտորիա Ադանուրի Բանաստեղծութիւններն հրատարակութեան առիթով իտալացի Ռ. Կալլինկա մի բանախօսութիւն է արել, որ թարգմանութիւնը առաջ է բերուած «Բազմավէպում»: Իտալացած հայուհու բանաստեղծութիւններով հիացած իտալացին իմիջի այլոց հետեւեալն է ասում.

«Դրբին առաջին մասը ինչպէս կ'ըսէ խորագիրը Leggenda Eterna—Յաւիտեանական գրոյց—քերթուած է սիրոյ. դժբախտ սէր, ի զերև ելած յոյսեր, կորսուած ուրախութիւններ: Պիտի զգար այս քերթուածներուն փափկութիւնը: Առաջինէն մինչև վերջինը՝ երկայն հառաչ մը կը թուին: Պիտի երգար անպատմելի տխրութիւնը յուշքերուն. երջանիկ անցեալին: Պիտի զգար մեղամաղձութիւնը կ'որձ ժամուն, վասն զի զիտէ թէ պիտի սրտնայ: Եւ յետոյ, հետեւելով հատորին, Միջանկեալին—Intermezzo—մէջ պիտի գտնէք հին արգելոցի մը անդրադարձութիւնը. ամառի միայնութիւնը. աշնան անձրևը, զարնան քողցրութիւնը: Յետոյ Զարթուումին—Risveglio—մէջ, ուր դրուած են ամենէն կորովի բանաստեղծութիւնները՝ անգուլ ճիւղը մարգոց որոնք կը տքնին ելլել վեր փառքի լեռը, մեծերուն ցնորքը, մահուան անդուծ քըմահաճօքը, խորհուրդը խոր գիշերուն: Զայնէր խոր գիշերուն: Զիթ շիթ ծորումը աւելիլին՝ կոճղերուն մէջ: Պտուկներուն բացուիլը: Ծովուն ողբը: Մարգարտան ծանրաշնչութիւնը ճահիճներուն: Պիտի միջը նա յուածքնիդ անտառի մը մէջ՝ ուր կը բնակի վհուկ կին մը. հին ամբողջի մը մէջ՝ ուր կը վիտան երազական հոգեգէշներ: Եւ երբ ձեր հոգին հետևի քերթողուհոյն հոգիին հարաշալի այն ուղևորութեան մէջ, տողներուն քաղցր-բահնչակ երաժշտութիւնը, երաժշտութիւնը մերթ յամր մերթ շտապուն, մերթ տխուր մերթ դուարթ, մերթ տկար մերթ դորաւոր, այնպէս ինչպէս կ'ուզէ գաղափարը, պիտի բարձրանայ

ձեր ականջին, հաճոյական, վճիտ աղ-
բիւրի մը կարկաշիւ նման, ականա-
կիտ աղբիւրի մը, որ՝ ես կը մաղթեմ՝
շատ և շատ տարիներ պիտի պատմէ

տակաւին ուրիշ առակներ մեզի՝ որ
այնքան կը սիրենք զինքը, ուրիշ խօս-
քեր ճշմարտութեան և երազանքի:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՅ

Բանալով 1904 թ. բաժանորդագրութիւնը՝ «Մուրճ»
ամսագրի խմբագրութիւնը չի ուզում ծածկել հասարա-
կութիւնից այն հանգամանքը, որ այս տարի ևս նա չ'ու-
նեցաւ տարեկան բաժանորդների այն minimum-ը (1000),
առանց որին անկարելի է հոգալ ամսագրի հրատարա-
կութեան ամենաանհրաժեշտ ծախքերն անգամ: 1903
թւականին վճարող բաժանորդների թիւը հասնում էր
780-ի:

Ամսագրիս բաժանորդների վիճակագրութիւնը այս
տարի ևս ցոյց է տալիս, որ մեր կենտրոնները՝ Թիֆլիս
և Բուգու, ինչպէս և հայաշատ գաւառական քաղաքնե-
րը՝ Ալեքսանդրոպոլ, Շուշի, Գանձակ, Երևան, Բաթում,
Ախալցխա՝ բաժանորդների աւելանալու տեսակէտից
բաւական մեծ յամառութեամբ սառուցման կէտի
վրայ են կանգնած... Այդ կողմից աւելի միիթա-
րական երևոյթ է ներկայացնում Հիւսիսային Կովկասը
և Ռուսաստանը, ուր տարէցտարի նկատելի կերպով ա-
ճում է բաժանորդների թիւը, նոյնը կարելի է ասել և
Պարսկաստանի մասին:

Պարտք ենք համարում մեր բաժանորդներին յայտ-
նելու, թէ խմբագրութիւնից անկախ պատճառներով
հնարաւոր չ'եղաւ տալ «Մուրճ»-ում Զոլայի «Ճշմարտու-
թիւն» վէպի թարգմանութիւնը *): Բացի այդ, մեր

*) Նոյն պատճառով անկարող եղան այդ վէպը տպագրե-
լու և՛ ոսերէն: